

**СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УКРАЇНИ: СЕКТОР ІКТ**

Корепанов Олексій Сергійович
кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
вул. Мироносицька, 1, Харків, 61002, Україна
e-mail: o.s.korepanov@karazin.ua
ORCID ID: 0000-0002-8499-0819

Стаття присвячена проведенню статистичного аналізу тенденцій зовнішньоекономічної діяльності України, зокрема, сектору ІКТ. У ході дослідження визначено та проаналізовано найбільш повне і достовірне джерело світової торговельної статистики – базу даних UN Comtrade Database, на основі якої досліджено зовнішню торгівлю найбільш розвинених країн світу та України за групами товарів і послуг сектору ІКТ. За результатами проведеного дослідження визначено й викладено основні зміни елементів даних та функції UN Comtrade Database.

Проведення аналізу стану інформаційного суспільства було розпочато з формування інформаційної бази торгівлі України послугами ІКТ на основі Розширеної класифікації послуг EBOPS (Extended Balance of Payments Services classification), які стосуються означеного сектору. За зібраними даними проаналізовано торговельний баланс України за основними видами послуг ІКТ, експортованими з України та імпортованими в Україну, а також динаміку експорту та імпорту послуг сектору ІКТ в Україні за 2000-2017 рр. й побудовано відповідні діаграми для візуального аналізу. Із використанням UN Comtrade Database отримані й проаналізовані річні дані про вартість зовнішньої торгівлі товарами ІКТ в Україні в 2010-2017 рр. за кодами Гармонізованої системи опису та кодування товарів HS 2012 та послугами ІКТ за EBOPS 2002.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що протягом всього досліджуваного періоду відмічалась тенденція нарощування обсягів як експорту, так і імпорту продукції ІКТ, хоча в обох випадках ця тенденція не була стабільною. До негативних факторів, що впливають на розвиток зовнішньої торгівлі товарами та послугами ІКТ, було віднесено: несприятливу кон'юнктуру зовнішніх ризиків для вітчизняних виробників, недостатній рівень конкурентоспроможності їхньої продукції, низький рівень активності регіонів на зовнішньому ринку, недосконалість товарної структури експорту та імпорту. У подальших дослідженнях для основних складових експорту та імпорту продукції ІКТ доцільно проаналізувати місячну інформацію та побудувати відповідні прогнози.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, торговельний баланс, товари ІКТ, послуги ІКТ.

**СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ТЕНДЕНЦИЙ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УКРАИНЫ: СЕКТОР ИКТ**

Корепанов Алексей Сергеевич
кандидат экономических наук, доцент
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
ул. Мироносицкая, 1, Харьков, 61002, Украина
e-mail: o.s.korepanov@karazin.ua
ORCID ID: 0000-0002-8499-0819

Статья посвящена проведению статистического анализа тенденций внешнеэкономической деятельности Украины, в частности, сектора ИКТ. В ходе исследования определен и проанализирован наиболее полный и достоверный источник мировой торговой статистики – база данных UN Comtrade Database, на основе которой исследована внешняя торговля наиболее развитых стран мира и Украины по группам товаров и услуг сектора ИКТ. По результатам проведенного исследования определены и изложены основные изменения элементов данных и функции UN Comtrade Database.

Анализ состояния информационного общества был начат с формирования информационной базы торговли Украины услугами ИКТ на основе Расширенной классификации услуг EBOPS (Extended Balance of Payments Services classification), которые касаются обозначенного сектора. По собранным данным проанализирован торговый баланс Украины по основным видам услуг ИКТ, экспортированным с Украины и импортированным в Украину, а также динамика экспорта и импорта услуг сектора ИКТ в Украине за 2000-2017 гг. и построены соответствующие диаграммы для визуального анализа. С использованием UN Comtrade Database получены и проанализированы годовые данные о стоимости внешней торговли товарами ИКТ в Украине в 2010-2017 гг. по кодам Гармонизованной системы описания и кодирования товаров HS 2012 и

услугам ІКТ по ЕВОПС 2002.

По результатам проведенного исследования установлено, что на протяжении всего исследуемого периода отмечалась тенденция наращивания объемов как экспорта, так и импорта продукции ИКТ, хотя в обоих случаях эта тенденция не была стабильной. К негативным факторам, которые влияют на развитие внешней торговли товарами и услугами ИКТ, были отнесены: неблагоприятная конъюнктура внешних рисков для отечественных производителей, недостаточный уровень конкурентоспособности их продукции, низкий уровень активности регионов на внешнем рынке, несовершенство товарной структуры экспорта и импорта. В дальнейших исследованиях для основных составляющих экспорта и импорта продукции ИКТ целесообразно проанализировать месячную информацию и построить соответствующие прогнозы.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, торговый баланс, товары ИКТ, услуги ИКТ.

STATISTICAL ANALYSIS OF TRENDS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF UKRAINE: ICT SECTOR

Oleksiy Korepanov

PhD, Associate professor

V.N. Karazin Kharkiv National University

1, Mironositskaya Str., Kharkiv, 61002, Ukraine

e-mail: o.s.korepanov@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0002-8499-0819

The article is devoted to the statistical analysis of the trends of foreign economic activity of Ukraine, in particular, the ICT sector. The study identifies and analyzes the most complete and reliable source of world trade statistics – the database of UN Comtrade Database, on the basis of which the foreign trade of the most developed countries of the world and Ukraine in the groups of products and services of the ICT sector is investigated. According to the results of the study, the main changes of the data elements and functions of the UN Comtrade Database have been identified and described.

The analysis of the state of the information society was started from the formation of the information base of the Ukrainian trade in services of the ICT services on the basis of Extended Balance of Payments Services (ЕВОПС), which are related to the specified sector. The collected data analyzed the trade balance of Ukraine in the main types of ICT services exported from Ukraine and imported into Ukraine, as well as the dynamics of export and import of ICT services in Ukraine for 2000-2017, and the corresponding diagrams for visual analysis were constructed. Using the UN Comtrade Database, the annual data on the cost of foreign trade in goods of ICT in Ukraine in 2010-2017 by the codes of the HS 2012 Harmonized Goods Description and Coding System and EBIT 2002 services by ICT were obtained and analyzed.

According to the results of the survey, it was found that during the entire period under investigation the trend of increasing the volumes of both export and import of ICT products was noted, although in both cases this tendency was not stable. The negative factors influencing on the development of foreign trade in goods and services of ICT were: unfavorable conditions of external risks for domestic producers, insufficient level of competitiveness of their products, low activity of regions in the foreign market, imperfection of the commodity structure of exports and imports. In further research for the main components of export and import of ICT products, it is expedient to analyze monthly information and build appropriate forecasts.

Key words: Foreign Trade Activity, Export, Import, Trade Balance, Goods of ICT, ICT Services.

Постановка проблеми. Одним із важливих кроків дослідження готовності до впровадження концепції «розумного» сталого міста та оцінювання стану інформаційного суспільства в Україні є аналіз міжнародної торгівлі товарами та послугами ІКТ України із використанням міжнародних баз даних.

Найбільш повним і достовірним джерелом світової торговельної статистики є база даних UN Comtrade Database, яка дозволяє детально вивчити зовнішню торгівлю будь-якої окремо взятої країни за кожною групою товарів. Дані, зібрані Відділом Статистики ООН, охоплюють інформацію більш ніж 98 % обсягу світової торгівлі [6].

Базу даних UN Comtrade Database використано для поетапної розробки архітектури даних і технологій Глобальної платформи «великих» даних Глобальною робочою групою по використанню «великих» даних для цілей офіційної статистики [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і практичним аспектам зовнішньоекономічної діяльності в науковій економічній літературі приділяється значна увага. Серед дослідників цієї сфери слід зазначити Багрову І.В., Гребельника О.П., Дроздову Г.М., Зіня Е.А., Тюріну Н.М. та ін. [1; 2; 3; 5]. В спеціальній літературі розкриваються питання сутності та ролі зовнішньоекономічної діяльності в розвитку економіки країни, регулювання цієї сфери, оцінки її

результатів, виявлення тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності та факторів, що на неї впливають. Однак, дуже мало уваги приділяється дослідженню саме сектору ІКТ.

Мета статті, завдання та методологія дослідження. Метою даного дослідження є проведення статистичного аналізу тенденцій зовнішньоекономічної діяльності України, зокрема, сектору ІКТ. Для досягнення поставленої мети було визначено та вирішено такі завдання: визначено й проаналізовано найбільш повне і достовірне джерело світової торговельної статистики – базу даних UN Comtrade Database; досліджено зовнішню торгівлю найбільш розвинених країн світу та України за групами товарів і послуг сектору ІКТ; здійснено формування інформаційної бази торгівлі України товарами та послугами ІКТ на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів HS 2012 та Розширеної класифікації послуг EBOPS 2002, які стосуються означеного сектору; проаналізовано торговельний баланс України за основними видами послуг ІКТ, експортованими з України та імпортованими в Україну, а також динаміку експорту та імпорту послуг сектору ІКТ в Україні за останні роки.

Основні результати дослідження. UN Comtrade Database містить річні дані про вартість і фізичні обсяги експорту та імпорту близько 200 країн та регіонів з 1962 р. і щомісячну статистику торгівлі з 2010 р. з розбивкою за країнами – торговими партнерами і видами товарів.

Слід зауважити, що в 2018 р. всі сайти поширення даних, пов'язаних з Comtrade ООН, будуть поступово оновлюватися, щоб скористатися новими елементами даних та функціями [7].

Поточні служби даних (інтерфейс даних, дані API та масиви даних API v.1) будуть доступні лише до кінця 2018 р. [7].

У 2018 р. очікуються такі зміни, що наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Нові елементи даних та функції UN Comtrade Database [7]

Попередня система	Оновлення, виконані за допомогою нової системи	Результат для користувачів Comtrade
Три окремі системи обробки: – річної статистики; – щомісячної статистики торгівлі товарами; – статистики торгівлі послугами	Одна інтегрована система обробки даних для всіх торговельних даних	Поліпшення послідовності та своєчасності поширення торговельних даних. Щомісячні дані будуть розповсюджуватися так само, як і річні дані статистики торгівлі товарами
Дані торгівлі товарами включають торгівлю у розрізі товарів та партнерів	Крім того, нові елементи даних тепер включатимуть: – вид транспорту – коди митних процедур – другого партнера	Більше інформації про характер торговельних потоків та атрибуції країн-партнерів, що дає змогу краще аналізувати двосторонню торговельну асиметрію
Єдина оцінка торгівлі товарами імпорту (на умовах CIF) та експорту (на умовах FOB)	Крім того, оцінка FOB для імпорту (якщо це повідомляється)	Симетрична оцінка імпорту та експорту, а також додаткова інформація про страхові та транспортні витрати, що дозволяє краще аналізувати двосторонню торговельну асиметрію
Торгівельні потоки статистики торгівлі товарами склалися з загального обсягу експорту; реекспорту; загального імпорту; реімпорту	Розширена розбивка торговельних потоків на статистику торгівлі товарами, включаючи вітчизняний експорт; експорт/ імпорт товарів після/для внутрішньої переробки; експорт/ імпорт товарів для/після зовнішньої обробки; та експорт/ імпорт внутрішньофірмової торгівлі	Більше інформації про характер торговельних потоків, особливо реекспорту, реімпорту та товарів для переробки та внутрішньофірмової торгівлі
Кількість кодів товару стандартизована до 12 рекомендованих підрозділів Всесвітньої митної організації (ВМО)	Крім того, стандартизація за більшою кількістю одиниць (43+ одиниць), якщо це повідомляється	Додаткові та деталізовані вимірювання кількості
Єдина вага (чиста маса в кг) для товарів статистики торгівлі	До того ж, вага бруто (нетто-вага плюс вага перевізного контейнера), якщо це відомо	Більше інформації про вагу і доставку
Обмежена кількість оцінок для статистики торгівлі товарами (не всі товари оцінюються)	Оцінка кількості для всіх товарів; коли це може бути застосовано. Проте деякі з них можуть не відображатися для конкретних товарів	Більш повні дані про кількість; особливо для агрегованих даних
Конвертація для товарів статистики торгівлі лише на 6-значному рівні HS	Перетворення на будь-якому рівні HS і поліпшення конверсії для решти	Більше повних конвертованих наборів даних
Тільки дані EBOPS2002, поширені для торгівлі послугами (дані EBOPS2010 конвертовані в EBOPS2002)	Дані про торгівлю послугами також розповсюджуватимуться за EBOPS2010 (за повідомленням в EBOPS2010)	Торгівля даними про послуги за EBOPS2002 та EBOPS2010, якщо повідомляється

Аналіз стану інформаційного суспільства доцільно розпочати з формування інформаційної бази торгівлі України послугами ІКТ на основі Розширеної класифікації послуг EBOPS (Extended Balance of Payments Services classification), які стосуються означеного сектору.

За зібраними даними побудовані діаграми (рис. 1-4), які дозволяють проаналізувати торговельний баланс України за основними видами послуг ІКТ, експортованими з України та імпортованими в Україну у 2000-2017 рр.

Динаміка експорту та імпорту послуг сектору ІКТ в Україні за 2000-2017 рр. наведена на рис. 1. Аналіз вартості експорту послуг сектору ІКТ з України показав, що вартість експорту стрімко збільшується (середньорічний темп зростання за 2000-2017 рр. склав 119,12 %). З 2005 р. торговельний баланс України у сфері ІКТ є активним (рис. 1).

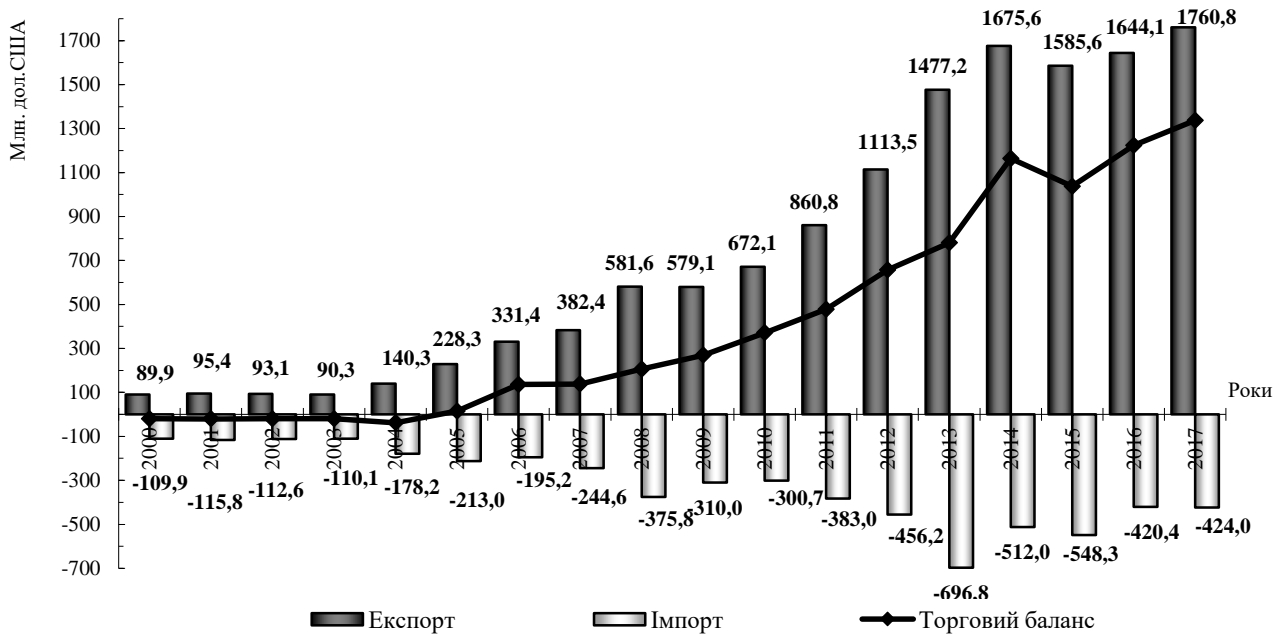

Рисунок 1 – Динаміка експорту та імпорту послуг ІКТ в Україні за 2000-2017 рр.
Джерело: побудовано за даними [6]

Аналіз співвідношення вартості експорту та імпорту України за основними видами послуг ІКТ – телекомунікаційними послугами показав, що вже з 2003 р. торговельний баланс країни у сфері надання телекомунікаційних послуг є активним (рис. 2), що свідчить про сталий розвиток даного сектору економіки.

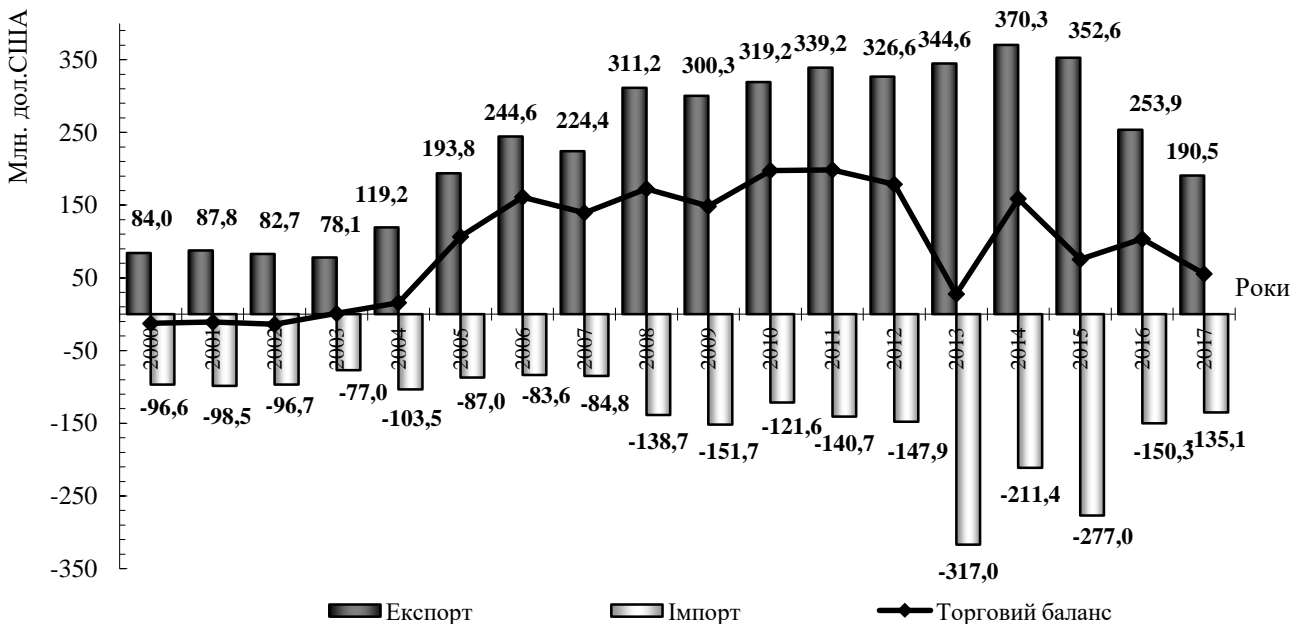

Рисунок 2 – Динаміка міжнародної торгівлі України з надання телекомунікаційних послуг за 2000-2017 рр.

Джерело: побудовано за даними [6]

Аналіз міжнародної торгівлі України у сфері надання інформаційних послуг показав, що торговельний баланс країни у сфері надання інформаційних послуг став активним з 2009 р. (рис. 3), і,

на відміну від тенденцій зміни торговельного балансу у сфері телекомунікаційних послуг, обсяги торгівлі у сфері інформаційних послуг з 2008 р. постійно збільшуються, що свідчить про стрімкіший розвиток даного сектору економіки.

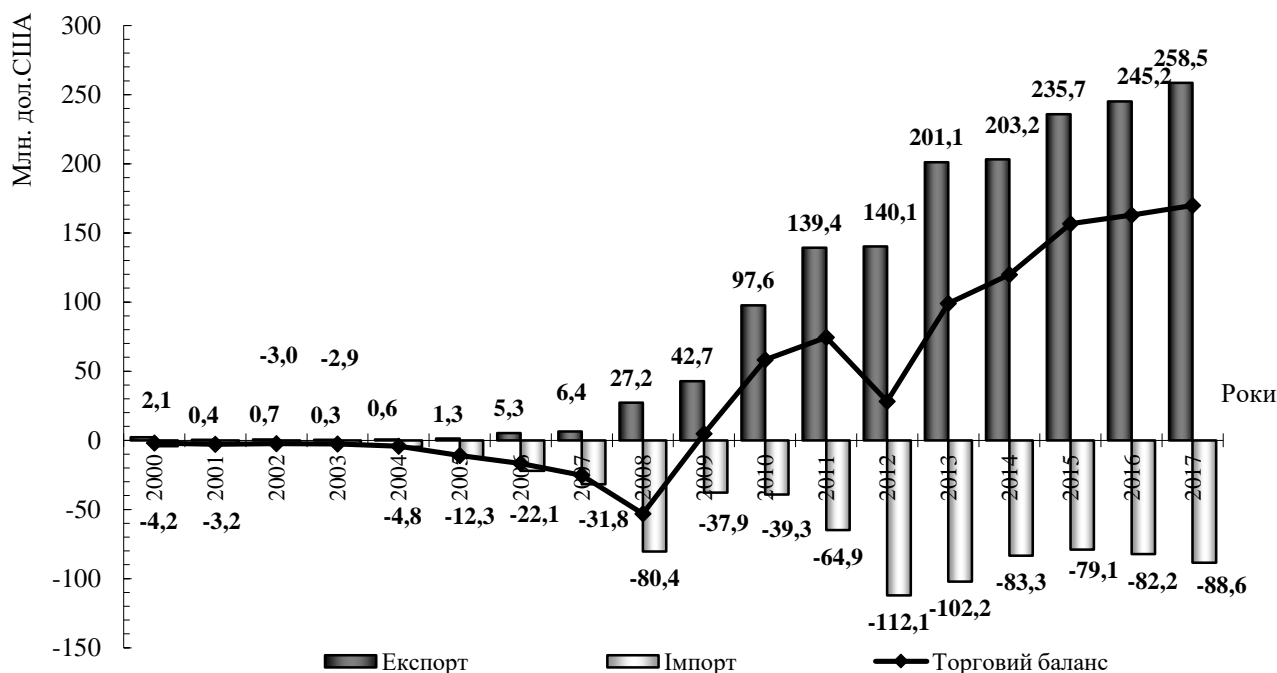

Рисунок 3 – Динаміка міжнародної торгівлі України з надання інформаційних послуг за 2000-2017 рр.

Джерело: побудовано за даними [6]

Аналіз співвідношення вартості експорту та імпорту України з надання комп'ютерних послуг показав, що обсяги даного виду послуг в останні 7 років дуже стрімко збільшуються, торговельний баланс країни у даній сфері став активним вже з 2007 р. (рис. 4).

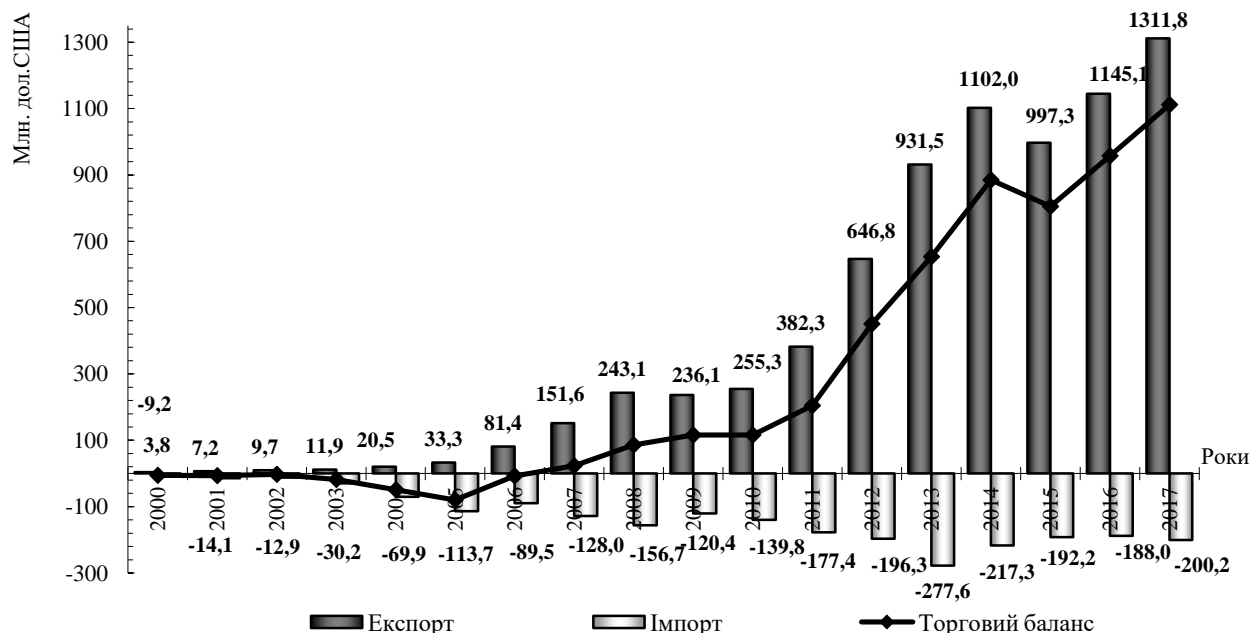

Рисунок 4 – Динаміка міжнародної торгівлі України з надання комп'ютерних послуг (комп'ютерне програмне забезпечення) за 2000-2017 рр.

Джерело: побудовано за даними [6]

У зв'язку з модернізацією міжнародної статистичної бази даних Comtrade та переходу на нові версії статистичних класифікацій і перекодування товарів та послуг, зокрема Розширеної класифікації послуг EBOPS (Extended Balance of Payments Services classification) порівняні офіційні статистичні дані щодо обсягів міжнародної торгівлі за одним з основних видів послуг ІКТ комп'ютерними послугами – комп'ютерне програмне забезпечення – отримані з офіційного сайту Державної служби статистики України [4].

Аналіз стану інформаційного суспільства в частині торгівлі товарами ІКТ здійснено на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів HS 2012, оскільки було складено вичерпний перелік кодів, які стосуються означеного сектору.

Із використанням UN Comtrade Database отримано й проаналізовано річні дані про вартість зовнішньої торгівлі товарами ІКТ в Україні в 2010-2017 рр. за кодами Гармонізованої системи опису та кодування товарів HS 2012 та послугами ІКТ за EBOPS 2002.

У табл. 2 наведені коди товарів за HS 2012, а також обсяги експорту та імпорту 30 основних товарів ІКТ України в 2014-2017 рр.

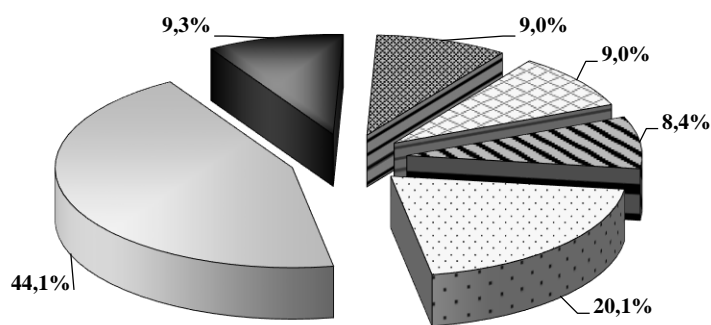
Таблиця 2 – Імпорт та експорт товарів ІКТ в Україні в 2014-2017 рр. (код за Гармонізованою системою опису та кодування товарів HS 2012), тис. дол. США

Код товару	Вартість товару							
	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
851770	49199,7	56625,8	77125,7	72344,7	86556,7	87343,6	165203,5	111293,7
851712	9496,1	439075,7	9762,0	337538,1	18465,1	426479,7	34787,3	585426,3
851762	13444,1	132633,5	27965,5	152163,8	36296,0	123550,2	33766,3	177035,3
852871	238397,4	12516,3	72720,7	5633,7	80994,1	6422,7	33531,5	8352,1
852990	93313,3	34397,3	34398,2	13337,9	18868,2	12771,0	31619,2	12732,7
854140	5771,8	30255,6	5337,8	25127,4	6282,8	100989,9	6716,6	132064,9
852560	5386,5	9187,8	10949,5	13745,8	5518,8	41383,1	5600,4	65525,5
853110	5035,2	2370,0	5044,6	4023,8	3552,6	3768,5	5448,5	4607,0
854239	7677,7	119198,0	3978,8	69458,4	3845,2	73944,3	4875,7	76911,3
852910	6800,2	8259,4	1775,5	3300,0	3224,6	3337,9	4138,6	6115,5
847330	8997,0	34136,9	7372,0	45585,2	3380,3	65033,0	3997,3	104892,6
854231	1277,9	31023,2	945,6	31292,5	1054,4	53542,8	3362,8	92666,8
847150	4802,4	12201,1	3753,7	8644,1	2424,4	12217,3	3102,7	26359,5
853400	2811,1	53562,8	1289,0	38371,4	1936,4	37784,8	2707,2	49257,0
901320	284,1	4755,5	2342,8	5843,2	6440,3	5076,2	2668,5	4225,8
851890	4449,3	7546,9	2421,4	1600,7	2615,3	921,9	2420,9	1019,6
852580	1131,7	37031,6	479,5	29102,9	1584,5	32361,0	2200,6	45258,2
851769	2635,7	5077,6	386,2	7479,5	1162,0	4642,5	2145,6	4415,7
854150	4247,5	302,4	3479,5	304,1	3242,0	291,5	2097,1	129,4
847130	1685,6	245547,7	2889,1	194959,6	1653,7	271646,1	1859,1	320754,9
847141	1828,2	23366,6	2210,2	22533,3	795,2	32542,3	1260,8	43358,1
847190	381,4	1730,6	1033,8	1748,4	5422,3	3109,0	1222,5	6136,2
847170	2378,3	54848,8	1684,3	50000,7	1296,2	65707,6	1217,9	66202,6
852321	84,3	662,6	1374,3	106,2	495,3	48,8	1053,5	405,3
852859	3503,4	23882,0	2292,7	20506,1	2060,0	32480,3	1044,4	43072,3
851829	17433,3	1627,5	4361,2	658,8	897,6	1221,5	1032,9	1666,3
854160	202,8	3603,9	171,6	2570,6	350,5	3508,9	871,1	4087,0
851822	170,3	3491,1	362,5	2461,5	639,7	3652,1	862,8	6950,9
847180	564,7	1794,9	254,7	2972,7	630,4	3762,7	835,8	5305,1
854232	844,0	31805,9	429,3	11345,1	450,6	11920,5	801,1	20219,9

Джерело: побудовано за даними [6]

Для спрощення візуального аналізу дані табл. 2 було сортовано за обсягом експорту 2017 р. Таким чином, дані табл. 2 дозволяють проаналізувати структуру експорту та імпорту товарів ІКТ в Україні. Зокрема, було встановлено, що у 2017 р. основну частку експорту товарів ІКТ в Україні займали товари з кодами 851770, 851712, 851762, 852871, 852990. На рис. 5 наведено розраховані частки у відсотках для кожного з виділених товарів з уточненням повної назви відповідної групи товарів за HS 2012.

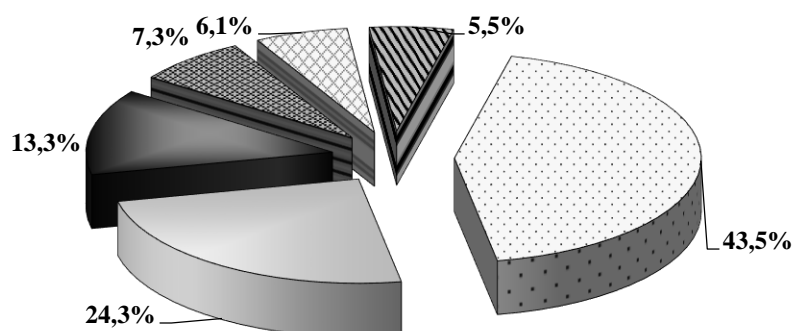
На рис. 5 та 6 представлена структура експорту товарів ІКТ з України та імпорту товарів ІКТ в Україну у 2017 р. відповідно (коди товарів відповідно до гармонізованої системи HS 2012) [6].

- Частина: антени та антенні відбивачі будь-якого типу; частини, що використовуються разом з цими виробами (851770)
- Телефонні апарати для сотових мереж зв'язку та інших бездротових мереж зв'язку (851712)
- ▣ Пристрої для приймання, перетворення та передачі або відновлення голосу, зображень та іншої інформації, включаючи пристрої для комутації та маршрутизації (851762)
- Приймальна апаратура для телебачення, поєднана або не поєднана з радіомовним приймачем або з пристроєм, що записує або відтворює звук чи зображення (852871)
- ▣ Інші частини апаратури передавальної та побутової електроніки (852990)
- Інша продукція ІКТ

Рисунок 5 – Структура експорту товарів ІКТ в Україну у 2017 р.

Джерело: побудовано за даними [6]

- Телефонні апарати для сотових мереж зв'язку та інших бездротових мереж зв'язку (851712)
- Машини автоматичного оброблення інформації портативні масою не більш як 10 кг, що мають принаймні центральний блок оброблення інформації, клавіатуру та дисплей (847130)
- ▣ Пристрої для приймання, перетворення та передачі або відновлення голосу, зображень та іншої інформації, включаючи пристрої для комутації та маршрутизації (851762)
- Інша, приймальна апаратура для телебачення, поєднана або не поєднана з радіомовним приймачем або з пристроєм, що записує або відтворює звук чи зображення (852872)
- ▣ Прилади напівпровідникові фоточутливі, включаючи фотогальванічні елементи, зібрані або не зібрані у модуль або вмонтовані чи не вмонтовані в панель (854140)
- Інша продукція ІКТ

Рисунок 6 – Структура імпорту товарів ІКТ в Україну у 2017 р.

Джерело: побудовано за даними [6]

Дані рис. 5 та 6 свідчать про те, що у 2017 р. в структурі експорту товарів ІКТ з України найбільша частка належала групі товарів «частини: антени та антенні відбивачі будь-якого типу; частини, що використовуються разом з цими виробами» з кодом 851770 (44,1 %) та «телефонні

апарати для сотових мереж зв'язку та інших бездротових мереж зв'язку» з кодом 851712 (20,1 %). Відповідно у структурі імпорту товарів ІКТ в Україну найбільша частка належала групі товарів «телефонні апарати для сотових мереж зв'язку та інших бездротових мереж зв'язку» з кодом 851712 (43,5 %) та «машини автоматичного оброблення інформації портативні масою не більш як 10 кг, що мають принаймні центральний блок оброблення інформації, клавіатуру та дисплей» з кодом 847130 (24,3 %).

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Протягом всього досліджуваного періоду відмічалась тенденція до нарощування обсягів як експорту, так і імпорту продукції ІКТ, хоча в обох випадках вона не була стабільною.

До негативних факторів, що впливають на розвиток зовнішньої торгівлі товарами та послугами ІКТ, можна віднести: несприятливу кон'юнктуру зовнішніх ризиків для вітчизняних виробників, недостатній рівень конкурентоспроможності їхньої продукції, низький рівень активності регіонів на зовнішньому ринку, недосконалість товарної структури експорту та імпорту.

У подальших дослідженнях для основних складових експорту та імпорту продукції ІКТ доцільно проаналізувати місячну інформацію та побудувати відповідні прогнози.

Література

1. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. «Центр учбової літератури». К., 2013. 450 с.
2. Дроздова Г. М. Планирование внешнеэкономической деятельности предприятия в условиях рынка / Державне регулювання розвитку ЗЕД в умовах міжнародних інтеграційних процесів: Збірник наукових праць Донецького державного університету. Серія «Державне управління». 2005. Вип. 52. С. 75–82.
3. Зін'єв Е. А., Дука Н. С. Основи зовнішньоекономічної діяльності. К.: «Кондор», 2009. 431 с.
4. Статистична інформація // Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 27.05.2018).
5. Тюріна Н. М., Карвацка Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : Навчальний посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 407 с.
6. UN Comtrade Database // United Nations. URL : <https://comtrade.un.org/> (дата звернення: 27.05.2018).
7. UN Comtrade upgrade plan 2018 // United Nations. URL : <https://comtrade.un.org/data/doc/UpgradePlan> (дата звернення: 27.05.2018).
8. UN Statistical Commission. Past Sessions // United Nations. URL : https://unstats.un.org/unsd/statcom/commission_38th_session.htm (дата звернення: 27.05.2018).

References

1. Hrebel'nyk, O.P. (2013). *Fundamentals of Foreign Economic Activity* [“*Osnovy zovnishn'oeconomichnoi diial'nosti*”]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
2. Drozdova, H. M. (2005). Planning of foreign economic activity of the enterprise in the market conditions [“*Planirovanie vneshnejekonomicheskoi dejatel'nosti predpriyatija v uslovijah rynka*”]. *Derzhavne rehuliuвання розвитку ZED v umovakh mizhnarodnykh intehratsijnykh protsesiv: Zbirnyk naukovykh prats' Donets'koho derzhavnoho universytetu*, 52, pp. 75–82.
3. Zin', E.A. and Duka, N.S. (2009). *Fundamentals of foreign economic activity* [“*Osnovy zovnishn'oeconomichnoi diial'nosti*”]. Kyiv: Kondor.
4. The State Statistics Service of Ukraine. (2018). Statistical information // The official site of State Statistics Service of Ukraine. [online] Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> [Accessed 27 May 2018].
5. Tiurina, N.M. and Karvatska, N.S. (2013). *Foreign-economic activity of the enterprise* [“*Zovnishn'oeconomichna diial'nist' pidpriemstva*”]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
6. The United Nations. (2018). UN Comtrade Database // The official site of United Nations. [online] Available at: <https://comtrade.un.org/> [Accessed 27 May 2018].
7. The United Nations. (2018). UN Comtrade upgrade plan 2018 // The official site of United Nations. [online] Available at: <https://comtrade.un.org/data/doc/UpgradePlan> [Accessed 27 May 2018].
8. The United Nations. (2018). UN Statistical Commission. Past Sessions // The official site of United Nations. available at: https://unstats.un.org/unsd/statcom/commission_38th_session [Accessed 27 May 2018].